

Práva a povinnosti pacientů a pojištěnců

Tak jako v každém právním vztahu, i při poskytování zdravotních služeb mají účastníci různá práva a povinnosti. Tato práva a povinnosti jsou vzájemné, tedy právo na jedné straně znamená automaticky povinnost na straně druhé.

Práva pacientů

Základním stavebním prvkem práv pacientů je tzv. Etický kodex práv pacientů. Tento kodex vychází z Listiny základních práv a svobod a byl vypracován a vyhlášen Ministerstvem zdravotnictví České republiky v roce 1992. Obsahuje výčet jedenácti práv:

- 1) Právo na odbornou zdravotnickou péči poskytovanou ohleduplnými a kvalifikovanými zdravotníky.
 - 2) Právo znát jména zdravotníků, kteří ho ošetřují. Má nárok na přiměřené soukromí a denní kontakt se svými blízkými.
 - 3) Právo znát veškeré potřebné informace o svém zdravotním stavu, aby mohl zasvěceně spolurozhodovat o dalším léčebném postupu.
 - 4) Právo v mezích zákona odmítnout léčbu a být informován o možných důsledcích.
 - 5) Právo na maximální možné zajištění soukromí a ohledu na jeho stud v průběhu léčby i vyšetření.
 - 6) Právo na ochranu informací týkajících se jeho zdravotního stavu.
-

- 8) Právo očekávat, že zdravotnické zařízení v rámci svých možností vyhoví pacientovým přáním. Právo na schválení případně změny zdravotnického zařízení.
- 9) Právo očekávat, že léčba bude vedena s přiměřenou návazností a očekávatelností.
- 10) Právo na srozumitelné vysvětlení v případě, že se lékař rozhodl pro experimentální nebo jinak nestandardní léčbu. Právo kdykoliv odstoupit od tohoto způsobu léčby. V závěru života má pacient právo na citlivou péči a v rámci zákonů splnění svých přání.
- 11) Právo a zároveň povinnost znát platný řád zdravotnické instituce kde se léčí.

Zákonná úprava

▶ duplicitní úprava:

občanský zákoník (§ 2636 – § 2651 péče o zdraví)

+ zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Právo na poskytnutí zdravotní služby pouze s informovaným souhlasem pacienta.

- Před udělením informovaného souhlasu by měl být pacient seznámen o povaze onemocnění a důvodech, proč je třeba provést doporučenou léčbu a jakým způsobem bude léčba provedena.
- 3 formy: konkludentní (mlčky udělený) souhlas, ústní souhlas a souhlas písemný (oddělení neobnovitelné části těla, kastrace...)
- Zástupný souhlas – pokud pacient jej nemůže dát sám
- Musí být také seznámen s očekávanými důsledky, riziky a jejich vlivy na další pacientův život.
- V neposlední řadě by měl znát alternativy navrhovaného výkonu.
- Výše uvedené by měl ošetřující lékař provést osobně, nelze nahradit například písemnými statistikami.
- Právo na informace je pouze právem, ne povinností, tedy pokud pacient nemá zájem být informován o svém zdravotním stavu je nutné respektovat, případně se s pacientem dohodnout, že informace budou sděleny jiné konkrétní osobě.

- ▶ Toto pravidlo ovšem neplatí bezvýjimečně, například v situacích kdy pacient trpí přenosnou chorobou, nebo může být v důsledku svého zdravotního stavu nebezpečný pro okolí, je nezbytné jej o tomto stavu informovat, aby mohl přijmout příslušná opatření.

- ▶ S informovaným souhlasem souvisí také problematika tzv. dříve projevených přání.
- ▶ Úmluva o lidských právech a biomedicíně i zákon o zdravotních službách říká, že lékař by měl „brát na zřetel“ tato dříve projevená přání.
- ▶ Otázkou je, co vše zahrnuje pojem „brát na zřetel“?
- ▶ Dříve projevené přání s sebou přináší mnoho rizik, především pro pacienta, neboť např. svůj postoj přehodnotil, jen již není ve stavu schopném to lékaři sdělit, mohlo dojít k jinému vývoji než pacient očekával, a také hrozí riziko zneužití tohoto institutu.

- ▶ Aby došlo k omezení rizika zneužití, musí být všeobecně dříve projevené přání opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta
- ▶ Dříve omezenou platnost, pouze na dobu 5let.
- ▶ Ústavní soud omezení platnosti zrušil – omezení popírá smysl dříve projeveného přání
- ▶ Zákon stanovuje situace, za kterým lékař nemusí a nebo nesmí toto přání respektovat, jedná se například o situace, kdy došlo k takovému vývoji léčebných postupů, kdy lze předpokládat, že by je pacient využil, pokud by respektováním tohoto přání lékař aktivně způsobil smrt pacienta apod.
- ▶ Pokud zdravotník o DPP nevěděl, nelze ho pak vinit, že podle něj nepostupoval

Právo na poskytnutí zdravotní péče na náležitě odborné úrovni

- ▶ Pacient má při poskytování zdravotní péče právo, aby tato péče byla provedena řádně a v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy.
- ▶ Toto právo velice úzce souvisí s povinností lékaře postupovat de lege artis a proto bude více rozebráno v příslušné kapitole.

Právo na úctu, důstojné a ohleduplné zacházení a respektování soukromí

- ▶ Každý pacient má právo na to, aby s ním bylo jednáno s úctou a ohleduplně, nezávisle na jeho zdravotním stavu.
- ▶ U pacientů, u kterých je nezbytné použít omezovací prostředky, je jejich použití možné jen z důvodu a v rozsahu ve kterém stanovuje zákon o zdravotních službách, tedy v situacích kdy pacient ohrožuje sebe nebo své okolí.
- ▶ Pacient musí být v rámci jeho zdravotního stavu informován o použití omezovacích prostředků a jejich použití nesmí být pro pacienta nedůstojné a ponižující.

Právo zvolit si poskytovatele zdravotních služeb

- ▶ Právo zvolit si sám poskytovatele zdravotních služeb není absolutní a může být v určitých případech omezeno.
- ▶ Zákon o zdravotních službách stanovuje, že toto právo se nevztahuje na zdravotnickou záchranou službu, na nařízenou karanténu či na osoby ve výkonu vazby, či trestů odnětí svobody.
- ▶ Pacient si také nemůže zvolit lékaře v případě posuzování zdravotního stavu pro účely pracovněprávní, sociálního zabezpečení apod.
- ▶ Dále je toto právo limitováno tím, zda má vybraný poskytovatel zdravotních služeb uzavřenou smlouvu se zdravotní pojišťovnou pacienta.
- ▶ Pacient si samozřejmě může vybrat i takového poskytovatele, ale pojišťovna není povinna mu tuto péči uhradit.

Právo vyžádat si konzultace i od jiného poskytovatele či zdravotnického pracovníka

- ▶ V případě že má pacient pochybnosti o stanovené diagnóze či lékařském postupu, má právo svůj zdravotní stav konzultovat u jiného lékaře, kterého si vybere.
- ▶ Kromě zvýšení jistoty pacienta se realizací tohoto práva dosáhne i snížení rizik, neboť se tím sníží možnost chyb.
- ▶ Konzultace u jiného lékaře může mít ale i efekt opačný, tedy otřesení jistoty a důvěry pacienta, který jako laik zpravidla není schopen kvalifikovaně rozhodnout, která z nabízených možností je v danou situaci vhodnější.

Právo být seznámen s vnitřním řádem zdravotnického zařízení

- ▶ Pacient má právo na to aby mu bylo umožněno seznámit se s vnitřním řádem zdravotnického zařízení, neboť je jeho povinností tento řád dodržovat.

Právo na přítomnost osoby blízké nebo zákonného zástupce

- ▶ Vztahuje se například na pobyt rodičů s dětmi v nemocnici, nebo na asistenci otce u porodu. Zákon stanovuje požadavek na bezplatný výkon tohoto práva, nelze tedy například vybírat poplatky za účast otce při porodu x poplatek za „nadstandardní“ služby (řešil Ústavní soud)
- ▶ V případě dětí nelze toto právo omezovat, mají právo být se svými rodiči neomezeně dlouhou dobu.

Právo být předem informován o ceně poskytovaných zdravotních služeb

Právo přijímat návštěvy

- Právo přijímat návštěvy může být realizováno v míře, která výrazným způsobem neomezuje provoz zdravotnického zařízení.

Právo znát jména zdravotníků podílejících se na péči o pacienta

- ▶ Toto právo je projevem rovnocenného vztahu pacient–lékař (zdravotník), kdy lékař vůči pacientovi nevystupuje již autoritativně, ale je jeho partnerem.

Právo odmítnout přítomnost nezúčastněných osob, či osob připravujících se na povolání zdravotníka

- ▶ Problematika přítomnosti nezúčastněných osob při poskytování zdravotní péče je aktuální zejména v zařízeních, která zároveň slouží pro praktickou výuku osob připravujících se na budoucí zdravotní povolání.
- ▶ Tyto osoby mohou být přítomny pouze se souhlasem pacienta.
- ▶ V zásadě postačí, pokud je tento souhlas učiněn konkludentně.
- ▶ Stejně tak nesmí být přítomna osoba blízká, pokud s její přítomností projevil pacient nesouhlas.

Právo přijímat duchovní péči

- ▶ Je projevem práva na svobodu vyznání, kdy i hospitalizovaný pacient má právo na uskutečňování svého náboženského vyznání.
- ▶ Toto právo se týká státem uznaných církví a jeho realizací taktéž nesmí být omezen či ohrožen chod zdravotnického zařízení.

Právo na péči v co nejméně omezujícím prostředí

- ▶ Toto právo se týká především dlouhodobě léčených, či například psychiatrických pacientů, kteří byli dříve dlouhodobě hospitalizováni.
- ▶ Pokud je to slučitelné s léčebným postupem, pacient má právo být doma a na léčebné úkony pouze docházet, nebo by se měly realizovat u něj doma.
- ▶ Právo mít u sebe tzv. asistenční psy, pokud je pacient potřebuje

Právo na nahlížení do zdravotnické dokumentace

- ▶ V plném rozsahu
- ▶ v určitých situacích osoby blízké
- ▶ Možno udělit souhlas někomu jinému, případně absolutní zákaz i v případě např. bezvědomí
- ▶ Možno žádat o výpisy/kopie – poskytovatel zdravotní péče může požadovat náhradu nákladů
- ▶ Mělo by být zaznamenáno kdo nahlížel
- ▶ Jak je to v praxi?

Práva dětských pacientů

- ▶ **Právo na kontakt s rodiči**
 - za samozřejmou se považuje hospitalizace dítěte s rodičem do 6 let věku dítěte, případně i u starších, pokud je to potřeba
- ▶ **Právo na prostředí odpovídající potřebám dítěte**
 - Je nezbytné umožnit dítěti mít kolem sebe kolektiv, ale i předměty (hračky, knížky apod.) odpovídající jeho věku a zálibám. Dítě je třeba zapojit do léčby, tedy přiměřeně jej informovat o všech procedurách, které ho čekají a vštípit mu, že se na léčbě samo aktivně podílí. Kontakt zdravotníků a dítěte musí být osobní, a pokud je to možné, měl by probíhat převážně s jeho „oblíbeným“ personálem. Také je nutné respektovat individualitu, zvyky a zvláštnosti dítěte, neboť účelem hospitalizace není dítě převychovat.

▶ **Právo na informace a vlastní názor**

- je nezbytné dítě, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, informovat o jeho zdravotním stavu a průběhu léčby. Informace, které budou dítěti sděleny, jsou samozřejmě v omezeném rozsahu, nedoporučuje se dětem lhát

▶ **Rozhodování o poskytnuté péči**

- v zásadě rozhoduje jeho rodič, v některých situacích nutný souhlas obou rodičů (poskytnutá zdravotní péče by mohla negativně ovlivnit zdravotní stav dětského pacienta anebo kvalitu jeho života)
- Dle NOZ pokud osoba starší 14 let zákrok do tělesné integrity odmítne, lze jej provést jen se svolením soudu
- U starších dětských pacientů nutné brát ohled na jejich věk

Povinnosti pacientů

Dodržovat stanovený individuální léčebný postup

- ▶ Dodržování léčebného režimu je ve vlastním zájmu pacienta, přesto ale dochází k situacím, kdy pacienti stanovený léčebný postup nedodržují.
- ▶ V případě, že pacient soustavně a úmyslně léčebný postup nedodržuje i přesto, že s ním souhlasil, má poskytovatel zdravotních služeb právo ukončit péči o pacienta.
- ▶ Výše uvedené neplatí, pokud by ukončením léčby došlo k bezprostřednímu ohrožení života nebo zdraví.

Řídit se vnitřním řádem zdravotnického zařízení

- ▶ Tuto povinnost musí pacient dodržovat taktéž pod sankcí ukončení léčby ze strany poskytovatele.

Uhradit cenu za poskytnuté zdravotní služby

Pravdivě informovat zdravotníka o svém dosavadním zdravotním stavu.

V průběhu hospitalizace nepožívat návykové látky.

Práva pojištěnců

Zatímco práva pacientů se týkají vztahu pacient-lékař (jiný zdravotník), práva pojištěnců vyplývají ze vztahu účastníka veřejného zdravotního pojištění-veřejné zdravotní pojišťovny. Tato práva upravuje tedy zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění.

Právo na výběr zdravotní pojišťovny

- ▶ Každý má právo vybrat si zdravotní pojišťovnu, u které bude pojištěn.
- ▶ Tento výběr může realizovat vždy jednou ročně
- ▶ Podle termínu, kdy je o změnu požádáno, je možné stát se klientem nové pojišťovny buď k 1. červenci (žádost podána mezi 1. lednem až 31. březnem) nebo k 1. lednu (žádost podána mezi 1. červencem až 30. zářím).
- ▶ je třeba informovat lékaře, zaměstnavatele
- ▶ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/217411000100211/obsah/522672-zmena-zdravotni-pojistovny>

Právo na výběr poskytovatele zdravotních služeb

- ▶ Tento výběr může pacient realizovat v rámci smluvních partnerů jeho zdravotní pojišťovny.

Právo na časovou a místní dostupnost hrazených služeb

Toto právo zajišťuje pojišťovna dostatečným okruhem smluvních zdravotnických zařízení.

Právo na léčivé přípravky

- ▶ Týká se léků a potravin pro zvláštní účely, které byly předepsané v souladu s zákonem a jsou hrazeny z prostředků veřejného zdravotního pojištění.

Právo na uhrazení částky přesahující ochranný limit

- ▶ Pokud pacient za kalendářní rok uhradí na doplatcích na léky více než 5.000,- Kč, pojišťovna je povinna mu tento přeplatek automaticky vrátit.
- ▶ Nezapočítávají se regulační poplatky.

Povinnosti pojišťenců

- ▶ Aby mohla zdravotní pojišťovna svému pojištěnci zajistit výše uvedená práva, je nutné aby pojištěnec plnil vůči pojišťovně určité povinnosti.
- ▶ Kromě povinnosti placení pojistného se jedná zejména o chování, které je nutné pro zachování dobrého zdravotního stavu, konkrétně tedy účastnit se preventivních prohlídek, chovat se tak aby nedošlo k nemoci nebo úrazu a pokud k tomu dojde, poskytovat potřebnou součinnost při přijímání léčby.
- ▶ Mimo to musí pojištěnec pojišťovně hlásit změnu pobytu, hradit regulační poplatky apod.